

še drugih, katere bi dali našemu velevažnemu stánu še večjo in to potrebno veljavo, tega se baš zdaj ni nadejati. Zato pa je vsakemu poedinemu učitelju in skupnemu učiteljstvu dolžnost nasproti samemu sebi in nasproti vsemu stanu, da varuje in zagovarja pridobljene postavne pravice, katere so pa dvojne: duševne in materijelne.

K duševnim pravicam smemo prištevati naš velevažen državljanski posel, pri katerem nas nihče motiti ne sme, razen postavljene strokovnjaške šolske oblasti, osobito strokovnjaka, c. kr. okrajni in deželni šolski nadzornik. Važna pravica je merodajen učiteljev glas v krajnem in okrajnem (tudi v deželnem) šolskem svétu; važna je njegova beseda v domačem, okrajnem in deželnem učiteljskem zboru (lani pa Kranjci nismo imeli deželne učiteljske konference), in zelo imenitna je cela vrsta postavnih določeb in raznih ukazov, s katerimi se brani šola in učeča se mladina in s tem posredno tudi učiteljski stan. Vse te določbe naj nam bodo tako drage in imenitne, kakor dragoceni biseri.

Ne manj pa se je nam držati pridobljenih pravic v materijelnem obziru; kajti kakor je gmotno blagostanje národov podloga duševnemu razvitku, tako je tudi učiteljevo blagostanje prvi pogoj njegovi duševni čvrtosti. Da je mnogo učiteljev dan danes še silno na slabem, kar se tiče tega, da bi bili dobro podkovani, če tudi ne z zlatom in srebrom, pa vsaj z bakrom, ali da bi jim vsaj tega jako ne zmanjkavalo — krivi so nekoliko sami, nekoliko pa drugi. Ako so sami krivi, dá se torej lahko popraviti; ako pa nam drugi krivico delajo, moramo se tudi potruditi, da jih odvrnemo od tega. Naj navedem nekoliko konkretnih slučajev:

1. Ako mlad nastopni učitelj s 400 gold. plače s posobnostno preskušnjo še le po preteklih 5 letih dostane, imel bo še le po preteklih 45 letih pravico do penzije (namesto po 42 letih), utegne torej pred celo penzijo opešati, kar mu je tedaj na kvar.

2. Ako učitelj s 400 gold. plače še le po preteklih 2, 3, 4 letih, ko dostane preskušnjo sposobnosti, definitivnost doseže, dobí za 2, 3, 4 leta starostno doklado kasneje, kar znaša $2 \times, 3 \times, 4 \times 40 = 80, 120, 160$ gold. Njegova penzija se bo pa vsled tega tudi zmanjšala za 40 gold. Na škodi pa je vsega skupaj, ako bode samo 28, 27, 26 let definitivno služil, 560, 480, ali 1120 gold., ker je namreč vsled zakasnjena definitivnosti prvo kvinkvenijo za 2, 3 ali 4 leta kasneje dobil, in ker je opešal na stare dni, da ne more dalje služiti, da bi mu bilo vseh 30 let za uživanje kvinkvenij vračunjenih, kar se tudi takrat gotovo pripeti, ako je učitelj kacic 5 — 10 let začasno služil.

Učitelj je radi tega svoji osebi, svoji rodovini in nekako tudi vsemu stanu dolžan, da skrbi zgodaj za svojo stalnost in za dosego petletnic, kakor mu jih postava določuje. Do stalnosti ima pravico, kakor hitro se skaže z drugim spričevalom, a do petletnic pa, ako je nepretrgoma 5 let v stalni službi in z vspehom deloval. Postava več ne zahteva v ta namen, vsaj pri teh paragrafih ni drugih dostavkov. Ako pa šolske oblasti tirjajo še izpolnovanje drugih pogojev, tedaj mora učitelj preudariti dobro, v koliko so ti pogoji v šolskih postavah in ukazih opravičeni, in ali mu je mogoče tim zahtevam vstreci, ne da bi sam sebi v kateremkóli obziru škodoval. Vsakako je doižnost vseh naprednih učiteljev, da v prvi vrsti svoje dolžnosti vestno izpolnjujejo, a v drugi vrsti pa, da se tudi za svoje pravice krepko, modro in vztrajno potezajo. Kar se včasih poedini pribori, to utegne večkrat vsemu stanu koristiti.

Večletni borivec za učiteljske pravice.

Názorni nauk v ljudskej šoli.

(Piše **Ivan Tomšić**.)

(Pod tem naslovom prinašal bode »Učit. Tovariš« načrte iz različnih strok šolske tvarine v porabo slovenskim učiteljem pri obravnavi názornega nauka v ljudskej šoli. Ti načrti ne bodo

imeli nikakršne zvéze, kakor se to najde v knjigah, pisanih v to svrhu, zatorej učitelj te vaje lahko porabi, kjer in kadarkoli mu najbolj kaže. Takó bi naslednja obravnava, posneta po Denzelnu, bila najbolj primerna pri názornem pouku v prvem razredu; kar je morda preveč povedanega, lahko se izpusti in pri drugoletnikih porabi.)

I. Človeško telo po vnanjej podobi.

A. Glavni deli človeškega telesa: glava, roki, nogi, trup. Čimu nam so?

Obravnava: V učilnici (soli) vidimo mnogo stvari: mizo, stol, klopi, tablo i. t. d. O vseh teh stvaréh smo se že večkrat pogovarjali, in tudi vi jih že dobro poznate. Najvažnije stvari v šoli pa so učitelj in učenci. O drugih stvaréh, ki jih v učilnici vidite, učili ste se že mnogo, a treba je tudi, da se učite poznavati samega sebe. In to je, kar se bomo zdaj učili. — Tonče, povédi mi, kakó imenuješ ta del svojega telesa? — Glavo. Pokaži mi svojo glavo in reci: to je moja glava. — Zdaj ti, Ivanko! zdaj ti, — še ti i. t. d. To je moja, tvoja, njegova glava. Rekli bomo tedaj: 1) Glava je del mojega telesa.

To je tvoja roka; to je moja roka; to je njegova roka (otroci govore najpred posámez, potem tudi vsi skupaj). Rekli bomo tedaj: 2) Roka je del mojega telesa. (Otroci ponové.)

Ti imaš dve roki, jedna se imenuje desna (katera?); druga se imenuje leva. To je moja, tvoja, njegova desna roka; to je moja leva roka. Jaz imam dve roki. Mi imamo po dve roki. Vsak človek ima po dve roki. Kaj praviš ti, Jožek? Ali je to res? — Rekli bomo tedaj: 3) Roki ste dela mojega telesa.

To je moja noga, to tudi. Jaz imam dve nogi; tudi ti, Andrejče. — To je moja desna noga; to je moja leva noga. Vstanite! Vsak izmed vas deni desno nogo naprej! Pokažite mi z desno roko svojo levo nogo! itd. — Vsak človek ima dve nogi. (Ali je res?) Zatorej bomo rekli: Vsak zdrav človek ima dve nogi. 4) Nogi ste dela mojega telesa.

Ta del mojega telesa, ki mi preostaje, ako mu vzamem glavo, roki in nogi, imenuje se trup. Pokaži mi svoj trup in reci: to je moj trup! — zdaj ti! še ti! i. t. d. Zatorej bomo rekli: 5) Trup je del mojega telesa. (Otroci izrekó.)

Ponovilo: Glava, trup, roki in nogi so deli mojega telesa. (Otroci ponavljajo.)

Vsak izmed nas je človek; zatorej se naše telo imenuje človeško telo.

Vsak človek ima glavo, trup, dve roki in dve nogi. Zatorej tudi lahko rečemo: Deli človeškega telesa so: glava, trup, roki in nogi. (Otroci izgovarjajo.)

Zveza: Glava je gornji del mojega telesa — človeškega telesa. — Nogi ste spodnja dela mojega telesa — človeškega telesa. — Mej glavo in nogama je trup. — Na vrhu trupa je glava. — Spodaj trupa se držé nogi. — Zgoraj trupa se držé roki. — Desne trupove strani se drži desna roka. — Leve trupove strani se drži leva roka. (Vse to ponavljajo otroci.)

Zdaj vam moram povedati še nekaj. Trup ima dve strani: sprednjo in zadnjo. — Kako se imenuje prednja stran? Prsi in trebuh. — Pokaži mi z desno roko prsi! — Ti, Jožek, pokaži mi trebuh! — Kako se imenuje zadnja stran trupova? Hrbet.

a. Glava — kakšna je in čimu nam je.

Glejte, otroci! Ta knjiga tukaj, ki jo imam v roci, ima štiri ogle, štirioglata je. Miza ima tudi ogle, peč tudi. Katere stvari v naši učilnici imajo ogle (so oglate)? Miza, tabla, pločica, knjiga, šipa, peč i. t. d. To so tedaj oglata telesa. Na jabolku ne vidimo nobenih takih oglov; jabolko ni oglato — okroglo je. Imamo tedaj okrogla in oglata telesa.

Tvoja glava nima nobenih oglov, pa tudi ni popolnoma okrogla; okroglasta je. Tudi moja, tvoja, njegova glava je okroglasta. Naša glava, človeška glava je okroglasta itd. Rekli bomo: 1) Glava je okroglasta. (Ponavlja se.)

Gornji in zadnji del moje, tvoje, njegove i. t. d. glave (učitelj pokaže) je z lasmi pokrit. — Sprednji del glave nima las. Zatorej bomo rekli: 2) Nekoliko glave je pokrito z lasmi, nekoliko je nima las.

(Učitelj z glavo gibajoč:) Ali vidite, jaz z glavo gibam. Tudi ti s svojo glavo lahko gibaš. Poskusi! Kar se giblje, to je gibljivo (gibično). Moja glava je gibljiva (gibična). Tvoja — njegova glava je tudi gibljiva. Človeška glava je gibljiva. Rekli bomo: 3) Glava je gibljiva. (Otroci ponavljajo.)

Kako in pa kdaj z glavo gibljemo? Poslušajte to vam hočem povedati.

Francè prosi očeta, da bi ga pustili k sosedovemu Tomažku. Oče niti besedice ne izpregovoré, nego samo z glavo gibnejo, in Francè takój spozná, da mu so oče dovolili. — Oče so z glavo prikimali. Kako so to pač naredili? Pokaži nam ti, Pavlek! — Zatorej bomo rekli: 1) z glavo prikimujemo (kimamo). (Otroci izgovarjajo.)

Ako me ti, Milan, vprašaš, je-li smeš vèn iz sobe, ni treba meni, da bi kako besedo izpregovoril, jaz lahko samo z glavo prikimam, in dovoljeno ti je. Ako si pa morda že jedenkrat zunaj bil, in jaz ti ne dovolim drugič, rekel bom z besedo: ne! ali bom pa z glavo zmajal (otresel). Pokaži, Milan, kako bom z glavo zmajal (otresel)? — Rekli bomo: 2) z glavo zmajamo (otresamo). (Otroci ponavljajo.)

Pómnite otroci: z glavo prikimovati (prinikovati), zmajevati ali otesati ni nikoli lepó; zatorej se kaj tacega navaditi ne smete; vselej povejte z besedo, kadar je treba reči: „da“ ali „ne“.

Če slišimo kje kak ropót, takój obrnemo glavo proti ónej stráni, od koder smo slišali ropót. Ti imaš dve strani, desno in levo; na vsako stran lahko obrneš (kreneš) glavo. Takísto tudi ti Lovro! — tudi ti, Miško! Rekli bomo tedaj: 3) Glavo lahko na obe strani obračamo (kretamo). (Ponavlja se.)

Kadar nam je glava težka — podpiramo jo z rokó. Kakó narediš to, Ferko? — Rekli bomo: 4) Glavo lahko podpiramo. (Ponavlja se.)

A ne samo stari ljudjé, tudi mladi, še celó otroci večkrat glavo ob roko podpréjo, posebno ako jih zobjé bolé, ako so trudni, žalostni, nejevoljni, leni i. t. d.

Ponovilo: Janko! pokaži mi, kako narediš, kadar si truden? — Miško! ti prosiš mater, da bi si smel kruha vzeti; mati dovolijo — kakó naredé z glavó? — Učitelju se učenceva obnaša ne dopade — kako naredé z glavo, da pokažejo, da se jim kaj tacega ne dopade? — Rajko! pokaži mi lenega učenca (kakó naredi leni učenec?).

b. Trup — kakšen je in čimu je.

c. Roki — kakšni ste in čimu nam ste.

Rekli smo, da imamo oglata in okrogla telesa. Trup in roki štejemó k okroglim telesom. Moja, tvoja, njegova, naša roka je okrogla. (Tà je treba pómneti vso roko kot vnanji ud človeškega telesa, torej gornji lehet, spodnji lehet in pravo roko [pest].) Rekli bomo: 1) Roka je okrogla. (Otroci izgovarjajo.)

Tukaj imam šibo (paličico), ki jo lahko upognem. (Učitelj jo upogne.) Kaj tacega tudi lahko z roko naredimo. Kar se dá upógniti je upógljivo. Rekli bomo: 2) Roka je upógljiva. (Ponavlja se.)

Tvoji roki ste zdaj na klopi. To je lepó; to se mi dopade. Tako mora vsak sedeti! Ali zdaj ti jaz rečem, da vzdigni desno roko k višku! Ako želimo kako stvar iz jednega

kraja na družega prenesti, premaknemo jo. Ako hočeš roko k višku vzdigniti, moraš jo premakniti. Moja, tvoja, njegova roka je premakljiva. Rekli bomo: 3) Roka je premakljiva. (Otroci izrekujejo.)

Kdaj pa premikujete roko? Kdo mi zna to povedati?

Ako ti peró, svinčnik ali kaj družega na tla pade in hočeš pobrati, takój moraš roko stegniti. Ako hočeš knjigo z mize vzeti, tudi moraš roko stegniti. Prvič si roko stegnil navzdol, drugič si jo stegnil navzgor. Rekli bomo: 1) Roko stegujemo navzdol in navzgor. (Otroci izgovoré.)

Ako hočeš pokazati šolska vrata, moraš tudi roko stegniti, pa ne navzdol niti navzgor, nego po stráni. Stepanek, pokaži mi vrata! Ti pa imaš dve strani; na vsako stran lahko roko stegneš. Stégni jo na drugo stran! Vsi! — Rekli bomo: 2) Roko stegujemo na obe strani. (Otroci izgovarjajo.)

Pred tabo, Matijče, sedí več učencev. Pokaži mi jednega! Ako mi ga pokažeš, stegneš roko naprej. Ti pa tudi lahko pokažeš učenca, ki sedí za tabo. Ali boš zdaj roko stegnil tudi naprej? Ne, stegnil jo boš nazaj. Rekli bomo: 3) Roko stegujemo naprej in nazaj. (Otroci ponavljajo.)

Zveza: Roko premikamo ali stegamo navzdol in navzgor, na obé strani, naprej in nazaj, kamor koli se nam poljubi. (Dalje prihodnjič.)

O r e h.

(Pogovor v nadaljevalni ali v ponovljavni šoli.)

Učitelj vpraša učence, kaj so delali božični večer. Učenci mu pripovedujejo o jasicah, raznih igrah i. t. d., in Tonče pripoveduje: „Mi smo pa z orehi igrali“. „Dobro“, pravi učitelj, „pogovorimo se kaj o orehih! Oreh je veliko, mogočno drevo s svetlosivim lubom in s široko razširjenim vrhom in s precej debelimi mladikami. Listi so 3 dm. veliki, pérnati in imajo, dokler so zeleni, neki poseben duh. Kdaj oreh cvetè? Precej pozno spomladi — včasí še le meseca maja — in sicer malo poprej, preden se začénja listati. Prašni cvéti stojé v postranskih debelih, zelenkastih mačicah, ki pozneje očrne in odpadejo; pestični cvéti stojé navadno le po 2 do 3 vkup konec vej. Sedeči koščičasti plod je skoraj obel; vnanja mesnata koža (oblákovina) je zelena, pozneje črnkasta in se dá rada odrezati od dvokoritaste, okrogle, koščičaste lupine. Da so orehi dobri, to vé vsak otrok, in sploh vsi, ki imajo o božičnih ali o velikonočnih praznikih radi potice. Tudi sv. Miklavž ne sme priti brez orehov. Otrok vse storí za kopico orehov, oče in mati jih spravljajo na poseben varni kraj, in stara ženica jih skriva po izbah, da ž njimi krotí izročeno jej deco. A če pogledamo po naših vrtih in potih, vidimo malo orehovih dreves. Ljudje imajo orehe radi, a sadé jih še vse premalo. Zakaj jih je malo? Mizarji prežé na nje, kakor pajk na muho. Čemu jim je orehov les? Le slab gospodar prodaja orehe iz svojega posestva, dokler nima nove zaloge. Kdor hoče posekati star oreh, mora, ako pršteno gospodari, poprej krog njega nasaditi drugih, mladih orehov, in kadar bodo ti rodili, naj gre brusit sekuro, da bode posekal staro drevo, in naj ga s častjo spravi k počitku. Orehe množiti je lahko in prijetno delo. Še je čas začéti za prihodnje leto, dokler zadnji orehi doli cepajo, in ti so najboljši in najlepši in tudi niso črvivi. Orehi, ki so posušeni na peči ali v sušilnici, ne kalijo. Za seme odbrani orehi naj se dobro presušijo na zračnem kraju — dobro je med okni. Ko so osušeni, se pa spravljajo čez zimo tako-le: V primeren lonec deni na dno drobnega peska poldrug palec na debelo; na pesek vloží oreh pri orehu natesnoma tako, da orehi pokonci stojé, pa so z ostrim koncem doli obrnjeni, da